

ÖNKÉNY ÉS REMÉNY

A MAGYARORSZÁGI EURÓPA TÁRSASÁG ELEMZÉSE A
V21 CSOPORT FELKÉRÉSÉRE

SZERZŐK: Bayer Judit, Bárd Petra, Dezséri Kálmán, Dieringer Jürgen, Hegedűs István (szerkesztő), Lőrincz Marcell, Nagy Kata, Ónody-Molnár Dóra, Petőcz György, Piroska Dóra, Radnóti András, Tófalvi Zselyke, Uszkiewicz Erik, Végh Zsuzsanna és mások

Budapest, 2019. szeptember

Tartalomjegyzék

Politikai rendszer, jogállam, média	4
Gazdaság, euró, NER.....	11
Régi és új szakpolitikai kihívások	13
Új kihívások.....	18
Digitális társadalom	18
Menekültpolitika.....	19
Klímaváltozás	21
Budapest a centralizáció és a növekvő demokrácia-deficit időszakában	22
Kisebbségek és diszkrimináció.....	25
Magyar nemzeti kisebbségek a NER fogságában.....	28
Magyar külpolitika az Európai Unióban.....	30
Kiútkeresés	34

Önkény és remény

A Magyarországi Európa Társaság elemzése a V21 csoport felkérésére

Az Orbán-kormány 2010-es hatalomra jutása után, kétharmados parlamenti többsége birtokában - a „fülkeforradalomra” hivatkozva - két fronton lendült azonnal támadásba: megkezdte és azóta is kíméletlenül folytatja a liberális demokrácia alkotmányos rendszerének lebontását, illetve nemzeti szuverenista „szabadságharcos” retorikával megkérdőjelezte és aláásta Magyarország európai uniós tagságának értelmét. Azóta a politika, a gazdaság, az oktatás, a kultúra és a tudomány, sőt, a mindennapi élet legkülönbözőbb területeire nyomult be az állami-központi akarat, megsértve, kismizmizve politikai ellenzéket, civil szervezeteket, szakszervezeteket, értelmiségieket, újságírókat, tanárokat, diákokat és átlagpolgárokat. Az Orbán-rendszer folyamatos ellenségképzésével rendkívüli állapotot, állandó feszültséget és félelmet gerjesztve tovább élte a már meglévő politikai polarizációt állampolgár és állampolgár között. A nemzetközi színpadon a miniszterelnök zavaros „geopolitikai” játszmákba és kalandozásokba kezdett, elszakadva a rendszerváltás óta magától értetődőnek tekintett nyugati orientáció hagyományától és minden emberbarát megfontolást félretéve keleti irányba „nyitott”.

Noha politikai filozófiai szempontból az épülő rendszer nem rendelkezik magabiztos elméleti doktrínával, mégis elegendő ideológiai támpontot ad híveinek és szavazóinak azzal, ahogy hazai és nemzetközi ellenfeleivel szemben meghatározza önmagát. Politikatudományi és történelmi megközelítésben az új berendezkedés autoriter jegyei egyértelműek, miközben nyílt diktatúráról nem beszélhetünk – és liberális demokráciáról sem. Az orbáni korszak számos vonásában (például egyre radikalizálódó emlékezet- és kultúrpolitikájában) hasonlít a két világháború közötti időszakra, míg propaganda kampányaiban a legsúlyosabb ötvenes évek hatása is kimutatható (így az egykori békeharca rímelő Békemenet létrehozásában, majd a Soros Györgyöt főellenségnek kikiáltó összeesküvés-elméletekben). Az eredmény végül is újfajta, huszonegyedik századi hibrid politikai rendszer, amely nem bezárja, inkább külföldre engedi vagy el is üldözi opponenseit. A Fidesz ma már a nacionalista-populista-„nativist”-szélsőjobb oldali politikai csoportosulások közé sorolódik a világban, a párt vezérének a világsajtóban a hasonszórú tekintélyelvű politikusokkal együtt emlegetik: Putyinnal, Erdoganal, Trumpgal, Marine Le Pennel és persze barátjával, Salvinivel közösen.

Az elmúlt nyolc évben – korábban példa nélkül állóan - az Európai Parlament számos határozatban ítélte el egy európai uniós tagállam kormányát többek között a jogállam lebontása, a választási rendszer durva átszabása, az alapvető emberi és kisebbségi jogok megsértése, a média szabadságát és pluralizmusát korlátozó törvények és üzleti módszerek könyörtelen alkalmazása, a közpénzek – így az uniós támogatások – korrump elköltése, a civil szervezetek vegzálása, az egyetemi és akadémiai-kutatói szabadság elleni intézkedések miatt, hogy aztán 2018 szeptemberében kezdeményezze az uniós szerződés 7. cikke szerinti eljárás megindítását. Az uniós intézmények és a tagállamok gyors és határozottabb fellépését a magyar kormányzattal szemben a jogi kompetenciák körüli viták mellett a politikai akarat hiánya is okozta – leginkább az európai politikai spektrum jobb-közép pártcsaládjában, az Európai Néppárton belül. Noha a sorozatos botrányok, illetve a minimális pártlojalitás megszegése következtében a Fidesz tagságát 2019 márciusában felfüggesztették, az Európai Parlamentben a fideszes képviselők újra beülhettek a néppárti politikai csoportba, így a tisztító szakítás egyelőre elmaradt. A magyarországi kormányzati kampányok máig a baloldali-liberális politikai elitek szervezett akciójaként állítják be a „Brüsszelből”, Párizsból vagy éppen Stockholmból érkező bírálatokat – igaz, 2015 óta fokozatosan áttértek egy még inkább szimplifikált ellentétpár használatára; a migrációt támogató és elutasító erők világméretű konfliktusát vizionálva.

Az Orbán-rendszer így is alaposan elszigetelődött az Európai Unión belül: a szomszédos országokat és a lengyel vezetőket leszámítva legmagasabb szintű politikusi találkozókra csak ünnepélyes alkalmakkor kerül sor Budapesten. A miniszterelnök-pártelnök stratégiáját nyíltan a nemzetek és polgáraik remélt lázadására alapozva a populista és Európa-ellenes csoportok döntő áttörésében bízott. Miután a fordulat elmaradt, a 2019. májusi európai parlamenti választások óta Orbán Viktor „bajkeverő” viselkedésének jelentősége az európai politikai térségben érezhetően visszaesett. Az európai politikai nyilvánosságot már nem uralja a migráció problematikája – feltámadt a remény, hogy a racionális politikai vitáknak újra eljöhét az ideje. Magyarországon ebből szinte semmit sem lehet érzékelni: a Fidesz a migráns-kérdést ütőkártyaként használja még a 2019. októberi önkormányzati választási kampányban is.

Kiélezett történelmi időkben nem elég a kormányzati teljesítmény szakpolitikai alapú kritikai értékelése – ennél nyilvánvalóan sokkal súlyosabb a magyar helyzet. A hatalom antiliberális szellemisége és végletes központosító törekvései ugyanakkor áthatják a közösségi lét és a társadalmi nyilvánosság szinte minden szféráját. Szűklátókörű mérnöki

szemlélet uralkodik, elsősorban a humán értelmiségekkel, társadalomkutatókkal szembeni hangulatkeltéssel párosítva - elavult munkaalapúnak nevezett társadalom-felfogás jegyében. A korszak gazdasági voluntarizmusának jelképévé a miniszterelnök magánhobbijai váltak: stadion és kisvasút építése. A folyamatos provincializálódás következtében az ország mindinkább kimarad a huszonegyedik század újfajta globális problémáinak megvitatásából, a közös nemzetek feletti és nemzetek közötti politikai-szakmai megoldások kereséséből.

Politikai rendszer, jogállam, média

Az Orbán-rendszer értékelését és kategorizálását végezve – avagy a Fidesz helyét keresve a magyar pártrendszeren belül – inkább dinamikus folyamatban érdemes gondolkoznunk. A párt harminc éves történetét figyelve a pragmatikus döntések és számítások, az ideologikus-voluntarista küldetéstudat és a változó világhoz való alkalmazkodás – sőt, az eseményekkel való sodródás – érdekes elegyét követhetjük nyomon. A tendencia ugyanakkor világos: az egykori liberális, alternatív, radikális szervezetből két-három évtized múlva tekintélyelvű, kemény jobboldali, sőt, a szélsőséges nézeteket is magában foglaló, a mai domináns megnevezéssel szólva populistá politikai párt lett. Ez a fejlődési út legalább annyira meghatározza a 2010 óta épülő politikai rendszer sajátosságait, mint a pusztán hatalomtechnikai és pénzszerzési manőverek. Barát és ellenség kíméletlen kettéválasztása, az egészségpályás letámadás, általában a katonaelet és a futballvilág szabályainak alkalmazása a politikában, a pillanat uralása és az erőpolitika, az alkotmányosság határainak feszegetése, a nemzeti gondolat elsődlegessége ugyanakkor már az 1993-94-ben végbement ideológiai pálfordulás óta, majd az 1998-2002 közötti Orbán-kormány mindennapjaiban és külső kommunikációjában is tetten érhető volt.

A magyar (mint sok más közép-európai) pártrendszer abban különbözik a tradicionális nyugat-európai pártrendszerektől, hogy az ott érvényesnek tekintett Lipset/Rokkan-féle törésvonalak soha nem tükrözték a magyar társadalmi valóságot. Az eltérő történelmi előzmények következtében a rendszerváltás után a négy törésvonal közül ugyanis sem a munka versus tőke, sem az egyház kontra szekuláris állam ellentétpár nem vált meghatározó jelentőségűvé a régió államaiban. A centrum versus periféria, illetve a város versus vidék azonban sokkal inkább: itt nyílt meg a tér, erre fordult a Fidesz.

Nyugat-Európában mindeközben a társadalmi változás (elsősorban az atomizálódás) megváltoztatta a pártrendszereket strukturáló paramétereiket. A klasszikus jobb-bal skála

helyett inkább az úgynevezett GAL-TAN (green-alternative-liberal versus traditional-authoritarian-national) ellentét alakult ki. Mindeközben a hagyományos baloldal és a hagyományos konzervatív erők veszítettek támogatottságukból. A jobboldalon agresszív, populistá és a kozmopolitizmust elutasító erőtér jött létre, amely egyben globalizáció-ellenes és nacionalista. Értelmezésük szerint a nemzeti szuverenitás szenvedett csorbát azáltal, hogy a döntéshozatal központja sok esetben a fővárosokból más szintre helyeződött át. Ebben a politikai vákuumban jelentek meg vagy törtek be a szélről olyan pártok, mint a Front National, mai nevén Rassemblement National Franciaországban, a Lega Nord, amely Lega néven már egész Olaszországban aktív, vagy az Alternative für Deutschland Németországban.

Sajátos módon az uniós tagállamok pártrendszereinek átalakulásában Magyarország és Lengyelország úttörő szerepet játszott. Ezt az „illiberális”, antidemokratikus, „ellenforradalmi” folyamatot gazdasági és identitáspolitikai tényezőkkel szokás magyarázni. Akármelyik szempont is a meghatározóbb – ami országonként eltérő lehet -, a populizmus gyökereinek meglazításában kulcsszerepet játszhat, hogy azok a választópolgárok is találják meg helyüket a politikai rendszerben és a társadalomban, akiknek ez a modern, globalizálódó világban eddig nem sikerült. Ennek egyik módszere lehet, hogy a liberális szemléletű európai és nemzeti szintű kormányzatok arra törekedjenek, a munkát vigyék helyben oda az emberekhez – és ne az embereket küldjék a munkához. Mindeközben az identitáspolitikai küzdelmek elől sem lehet kitérni: a 2019. májusi európai parlamenti választások megmutatták, hogy meg lehet állítani a populista dagályt. A helyzet persze sokkal rosszabb, ha populista pártok és politikusok már magukhoz ragadták a hatalmat.

A rendszerváltás időszakában Magyarország volt az első “posztkommunista” állam, amely csatlakozott az Európa Tanácshoz és vállalta, hogy eleget tesz az Európai Emberi Jogi Egyezményben foglaltaknak. A '90-es évek elején tárgyalásokat kezdett a NATO-val, társulási megállapodást kötött az Európai Unióval, majd mindkét „nyugati” szervezet tagjává vált. Az uniós csatlakozási feltételek teljesítése és a megelőző tárgyalások jelentősen hozzájárultak Magyarország demokratizálódásához. Az a vélekedés azonban, hogy a belépéssel a jogállamiság, a demokrácia, az emberi jogok tisztelete, és egyéb, az alapító szerződésekben felsorolt európai értékek elfogadása innentől kezdve adottnak tekinthető, éppen Magyarország esetében dőlt meg először.

2010 áprilisában a Fidesz és koalíciós mikropartnere, a Kereszténydemokrata Néppárt megszerezte a szavazatok 53% -át, ami az akkor hatályban lévő választási törvény szerint

2/3-os többséget jelentett az Országgyűlésben. Orbán Viktor miniszterelnök pártja már régóta nem tolerálta a belső vitákat, ellenvéleményeket, ám a második Fidesz-kormány megalakulása után kiiktatta a külső kritika lehetőségét is: ártalmatlanította azokat az intézményeket, amelyek alkotmányos feladata demokratikus jogállamban a hatalom feletti őrökös. Az átalakulás fő letéteményese paradox módon éppen az új alkotmány, az Alaptörvény lett. Egyrészt az Alaptörvény és a kapcsolódó sarkalatos törvények mintha egy közvélemény-kutatás eredményét tükröznék, több népszerű vagy annak vélt tételt és jogintézményt emeltek alkotmányos rangra, ugyanakkor a jogszabályok nem követték az alkotmányjog logikáját és a hatalommal való esetleges visszaélés ellen nem építettek be hatékony fékeket – sőt, ellenkezőleg, a kormány hatalmon maradását, a felelősség elkerülését biztosítják. Ahogyan arra több nemzetközi szervezet is rámutatott, a választások ugyan még szabadok, de már nem tisztességesek a torz választási törvény, az egyoldalú média túlsúly és a választási kampány manipulatív szabályozása következtében. A jogállamiságot semmibe vevő kormánydöntések orvoslására ma már erősen korlátozott lehetőség áll rendelkezésre a bírói függetlenség csorbulása, az Alkotmánybíróság jogkörének szűkítése, az ombudsmani rendszer lefokozása és számos egyéb intézményi változtatás következtében. A médiapluralizmus hiánya és a közérdekű információk elhallgatása lehetetlenné teszi az értelmes társadalmi vitát és gyengíti a párbeszédre épülő demokrácia helyreállításának esélyeit.

Idővel korábban elképzelhetetlennek hitt helyzet alakult ki, amikor is az Európai Uniónak (legalább egy, de ma már inkább több) olyan tagállam részese, amely nem felel meg a csatlakozási kritériumoknak, ha ma akarna belépni az unióba. A fordított, avagy antidemokratikus átmenet során 2019-ben először jött el az a pillanat a '89 utáni Magyarország és az Európai Unió történetében, amikor a Freedom House „leminősített” egy tagállamot: Magyarországot áthelyezte a szabad országok köréből a részben szabad országok csoportjába. Ez az értékelés összezsengett más hasonló indexekkel, így a Bertelsmann Alapítvány, a Világbank, vagy a World Justice Project értékelésével, valamint a Magyarországgal szemben elindított 7. cikk és a jogállamot érintő további kötelezettségszegési eljárásokkal is.

A jogállam leépítése az Európai Unió egészét veszélyezteti, nem csak az adott ország állampolgárait. A tisztességtelen versenyben megválasztott képviselők ráadásul részt vesznek az uniós döntéshozatal rendszerében. Ha az illiberális gyakorlat következmények nélkül marad, ez más tagállamokat is ösztönözhet arra, hogy megsértsék a jogállamiság elveit - és

valóban, ez már meg is történt. Márpedig a jogállamiság alapelvei, például a bírói függetlenség elengedhetetlen a beruházásbarát környezethez és általában a belső piac működéséhez, így ahhoz, hogy szerződésszegés esetén akár az adott állammal szemben is kikényszeríthetők a megállapodások. A jogállamiság büntetőügyekben is elengedhetetlen a hatékony határokon átnyúló igazságügyi együttműködéshez. Hiszen a nemzeti bíróságok csak akkor ismerik el automatikusan egymás büntetőítéleteit, ha bízhatnak benne, hogy minden terhelt ügyét független bíróság tárgyalja, az eljárási garanciák tiszteletben tartása mellett. Nyomozáshoz szükséges adatokat szintén csak akkor osztanak meg egymással a tagállamok, ha egyértelmű, hogy azokat nem koncepciók perekben használják fel politikai ellenfelek hiteltelenítésére.

Az Európai Unió több-kevesebb sikerrel próbált külső nyomást gyakorolni a magyar kormányra a jogállamiság normáinak betartása érdekében, ami csupán egyes rész kérdésekben való visszakozásra volt elegendő, de alapjaiban nem változtatta meg az illiberális rendszert. Ahhoz, hogy az önkény helyébe ismét a jog uralma lépjen, csak a jogállamiságot prioritásként kezelő, annak messzemenően elkötelezett, önkorlátozó mechanizmusok beépítésére kész, konstruktív kritikát tűrő és kívánó magyar párt vagy koalíció lesz csak képes visszaforgatni a jogállam leépítését. Ez nem magától értetődő, mivel a jelenlegi szabályok egész sora a mindenkori hatalmat szolgálja, tehát feltételezett kormányváltás esetén akár az új vezető garnitúra is profitálhatna a kiépült rendszerből.

A második demokratikus átmenet során fontos döntéseket kell meghozni a liberális demokrácia újjáépítése érdekében. Elsőként vissza kell térni az alkotmányosság alap gondolatához, amennyiben a hatalommal rendelkezők az emberi gyarlóságból fakadóan vissza is élhetnek hatalmukkal, ezért korlátozó eszközöket kell beépíteni a rendszerbe. James Madisonnal élve: „Ha az embereket angyalok kormányoznák, a kormányzatot nem kellene ellenőrizni.” A második feladat az intézmények függetlenségének visszaállítása, élükön a politikai lojalitás alapján megválasztott vezetők helyett meritokratikus szempontok szerint kiválasztott és megszavazott személyekkel. Az Alkotmánybíróságnak kiemelkedő szerepe lesz az alkotmányosság visszaállításában. Az Alkotmánybíróság összetételének megváltoztatására eddig is számos ötlet jelent meg a sajtóban és a szakirodalomban egyaránt, az alkotmánybírák számának további növelésétől egészen az Alkotmánybíróság döntéseit felülbíráló fellebbviteli vagy szuper-alkotmánybíróság létrehozásáig. A harmadik kérdés a jogfolytonosság problémája: elfogadható-e az „oktrojált” Alaptörvény legitim alkotmánynak, illetve a kapcsolódó alkotmánybírói határozatok irányadónak tekintendők-e - vagy egy

cezúrát követően teljesen új alapokra kellene-e helyezni az új demokratikus rendszert. A dilemma itt a következő: az Alaptörvény és a kapcsolódó sarkalatos törvények, valamint intézmények formálisan megfelelnek a jogállamiság kritériumának. A valóságban ezek azonban olyan Patyomkin-dokumentumok, -intézmények és -eljárások, amelyek csak elfedik, sőt legitimálják a fennálló, szubsztantív értelemben a jogállamiságot tagadó rendszert. Ha egy átfogó politikai fordulat nyomán az Alaptörvényt elvetnék, el kell dönteni, hogy a '89-es alkotmány 2010-es állapotához térjen-e vissza, vagy annak hibáit orvosolva, új alkotmányt fogadjon-e el az ország, olyan alkotmányt, amelyet az állampolgárok nagy többsége valóban a sajátjának érez. Az új alkotmányt népszavazással kellene megerősíteni. A demokrácia, a jogállamiság és az emberi jogok egymásra utaltságát elfogadva, a politikai szabadságjogokat és általában az alapjogok tekintélyét és kikényszeríthetőségét helyre kell állítani, amihez az Európai Emberi Jogi Egyezmény és az EU Alapjogi Chartája szolgálna zsinórmértékül. A választási törvény módosítása és a média pluralizmusának garantálása elodázhatatlan, akárcsak a korrupcióval szemben szigorúan fellépő jogszabályok megalkotása.

A jelenlegi magyar kormányzat nem kíván csatlakozni a 2015. októberben új, önálló uniós szervként, megerősített együttműködés keretében létrejött Európai Ügyészséghez, amelynek azóta már huszonkét tagállam a tagja. Az egységesülő Európa történetében rendkívül fontos lépésről van szó: az Európai Ügyészség feladata az unió költségvetésével szemben elkövetett csalások és az Európai Unió pénzügyi érdekeit sértő bűncselekmények esetén nem csak a nyomozás, hanem a vádemelés is. Ha Magyarországon is működhetne, megtörne a legfőbb ügyész, Polt Péter egyeduralma a nyomozások indítását illetően - legalább az Európai Unió költségvetését érintő ügyekben. A Fidesz nemzeti szuverenista retorikája nem tudja meggyőzően leplezni, hogy leginkább attól tartanak, a hatalmi körökhöz közel álló magyarországi oligarchák az európai adófizetők pénzéből történt hirtelen és gyanús meggazdagodásának törvényellenes hátterére derülhetne könnyebben fény. Így is számtalan visszaélésről számolt be a független/ellenzéki magyar média és a világsajtó, aminek nyomán az Európai Csalás Elleni Hivatal, illetve az Európai Parlament költségvetési bizottsága többször vizsgálódott, majd elmarasztaló jelentéseket készített.

Magyarországnak az Európai Ügyészséghez való csatlakozását 680.000 állampolgár támogatta aláírásával Hadházy Ákos parlamenti képviselő és az ellenzéki pártok akciója nyomán. Kormányváltás esetén a belépésre az európai egységfolyamat megerősítése mellett konkrétan azért is szükséges lenne, mert az új szerv politikai befolyástól mentesen védené az Európai Unió pénzügyi érdekeit a mindenkor magyar kormányokkal szemben is, éppen

annak érdekében, hogy az ország gazdasági fejlődését segítő európai uniós támogatásokat jogszerűen használják fel.

Összességében: a közjogi rendszer átalakításakor a nemzetközi követelményeket, az összehasonlító jogot, a részek kölcsönhatását és kontextusát figyelembe véve, ugyanakkor a honi jogi kultúrára és hagyományokra is tekintettel építhető fel újra a demokratikus jogállam.

Ez a politikai és jogalkotási helyreállítási periódus, beleértve a megváltozott időkhöz való alkalmazkodást, különösen nehéz feladat lesz a médiarendszer esetében, amelyet maga alá gyűrt és gleichschaltolt a hatalom. Az első európai szintű botrányt éppen az váltotta ki Orbán Viktor 2010-es hatalomra kerülése után, hogy kormányának egyik első dolga volt olyan médiatörvényt elfogadtatni, amely példátlan mértékben korlátozta a sajtószabadságot. Az új jogszabályok egyik látványos elemét a kimagasló bírság kilátásba helyezése jelentette jogsértések esetén. Az igazán hatásos intézkedésnek mégis a Médiahatóság (NMHH) gyakorlatilag korlátlan hatalommal történt felruházása számított: megszűnt a közszolgálati médiaszolgáltatók önállósága, mivel a kormány által kinevezett médiahatósági elnök felügyelete alá rendelték gazdálkodásukat, vagyonukat és műsorgyártásukat. A kizárólag fideszes jelöltekből megalakult Médiatanács szabad kezet kapott a rádiós frekvenciapályázatok elbírálásához, amit arra használt, hogy teljesen kitakarítsa a piacról a párt érdekkörén kívül működő adókat. A vételkörzetek hálózatba rendezésével – a helyi rádiózás elvének megsértésével – gyakorlatilag központosított, jobboldali keresztény és nemzeti rádiócsatornák széles körét hozták létre. A kormánykritikus Klubrádió túlélését csak bírósági perek sorozata és a tartós nemzetközi nyomásgyakorlás tette lehetővé – a vidéki hallgatók többsége számára a rádió így is elérhetetlenné vált. A Magyar Távirati Iroda függetlenségét, többpárti ellenőrzését felszámolva a hírügynökséget monopolhelyzetbe hozták és élére lojális vezetőket neveztek ki.

A kormánypolitika másik jelentős fegyvernemét változatos gazdasági eszközök alkották. Ide tartozik az állami hirdetések stratégiai, jogállamiságot sértő, megválogatott elhelyezése: a deficités magyar sajtópiacra a Fidesz a korábban is tapasztalt politikai aránytalanságokon messze túllépve kizárólag a baráti médiumoknak kínált központi megrendeléseket. Ezt a gyakorlatot követve piaci szereplők is megvonták hirdetéseiket a független és baloldali-liberális sajtótermékektől, így rádiók, lapok, tudományos folyóiratok kényszerültek források híján bezárni a boltot. A nyereséges kereskedelmi televíziók megregulázása érdekében a kormányfő a tulajdonosi pozíciók megszerzését tűzte ki célul. Amikor ez átmenetileg nem sikerült, a törvényhozás 2014-ben bevezetette az úgynevezett

reklámadót, amely valójában a reklámot közzétevő médiaszolgáltatókat adóztatta meg. A megbüntetni szándékozott RTL Klub – versenytársától eltérően – éves árbevételének 40%-át tartozott volna adóként befizetni – ám az adónemet az Európai Unió vizsgálatát követően 2017-ben 7,5%-ra mérsékeltek. Végül úgy értek el áttörést, hogy Andy Vajna, aki akkor filmügyi kormánybiztosként a kormány tagja volt, megvásárolta a másik nagy kereskedelmi televíziót, a TV2-t sugárzó MTM-SBS társaságot, majd a kormányt támogató, álinformációk közzétételétől sem visszariadó, bulváradóvá alakíttatta át.

A tulajdonosi pozíciók taktikus elosztása különösen kalandos fordulatokat vett a nyomtatott sajtó terén és a Hír TV esetében. Simicska Lajos, a Fidesz korábbi gazdasági mecénása, sajtómágnása és Orbán Viktor régi szövetségének drasztikus, nyilvános megszakítása a Magyar Nemzet és a Hír TV politikai vonalvezetésének többszöri irányváltását hozta magával - miközben a kormány szürke eminenciása, Habony Árpád több médiatermék átmeneti tulajdonosává is előlépett. A rendszerváltást követően fokozatosan megújuló, még mindig jelentős olvasottságú, baloldali Népszabadságot Heinrich Pecina – orosz befektetői körökkel is üzletelő – osztrák médiavállalkozó kezébe játszották át, aki a napilapot jó pénzért Mészáros Lőrinc, Orbán-közeli oligarchának adta el; az újságot ezután rövid úton megszüntették, az újságírókat pedig a kormánypárti sajtó ujjongása közepette szélnek eresztették. Ekkor központosították és uniformizálták a vidéki napilapokat is. Az i-re a pontot a KESMA (Közép-Európai Sajtó és Média Alapítvány) nevű példátlan méretű jobboldali sajtókonglomerátum létrehívásával tették fel. Törvényhozási trükköt alkalmazva megkerülték a Gazdasági Versenyhivatalt, a Médiatanács pedig ismét passzívan, némán tűrte a médiapluralizmus megsértését jelentő fúziót. A KESMA megalkotásával az Orbán-kormány világossá tette, amit a korábbi gazdasági és jogalkotási manőverek elfedni igyekeztek: médiapolitikának célja a rendszerpropaganda terjesztése, sulykolása – még mindig az állítólagos liberális médiafölény elleni harc jegyében. Újabban a kormány a Facebook és más internetes tartalomszolgáltatók megregulálásával is riogat – könnyen lehet, hogy az igazi szándék a magyar felhasználók alternatív hírforrásainak szűkítése.

Valódi politikai fordulat esetén a jelenlegi eltorzult médiarendszer felszámolása és a hatalom érdekeit szolgáló, rengeteg álhírt sugárzó közmédia radikális átalakítása lenne az azonnali teendő. A hagyományos tömegmédia függetlenségének, autonómiájának biztosítása mellett nem lesz könnyű a felborult médiapiac versenysemleges feltételeinek megteremtése (ahol éppen az RTL Klub vált a támadások óta a magyarországi sajtószabadság egyik utolsó bástyájává). A lehetséges eszközök között a minőségi, oknyomozó újságírás támogatása

(európai uniós forrásokból is), laptámogatás esetén a tulajdonosi struktúra átláthatóságának megkövetelése, illetve a hírvizsgálat (fact-checking) és a médiaismeretek oktatása, fejlesztése segítheti a kiút megtalálását. Az új kormányzatnak, a politikai pártoknak és a civil szervezeteknek a válságos idők remélhető lezárultával be kell kapcsolódniuk mindazokba az európai vitákba, amelyek már jó ideje a huszonegyedik században forradalmi változáson átesett médiavilág égető politikai és szakmai problémáival foglalkoznak.

Gazdaság, euró, NER

A magyar gazdaság mélyen integrálódott az európai egységes piacba. A kormányzat 2010 óta folytatott különutas, unortodoxnak nevezett politikája mégis gyakran szembement az Európai Unióban domináns gazdaságpolitikai gondolkodásmóddal, normákkal és szabályokkal. A magán-nyugdíjpénztárak államosításától kezdve a szektorális különadók bevezetésén át a multinacionális cégekkel szemben – szelektíven – folytatott küzdelmek, az Európai Uniót az évtized elején gyarmatosítással vádoló retorika, majd az uniós intézményeket a rezsicsökkentés ellenfeleiként beállító propaganda a nemzeti szuverenitásra hivatkozó populista fordulat részévé vált. A pénzügyi politikát a pénzügyi nacionalizmus határozza meg – a forint fizetőeszközként való használatát az alaptörvényben rögzítették az uniós csatlakozási szerződés szellemével ellentétesen. A kormány erőltette a magyar tulajdon arányának megemelkedését a nagybanki szférában, amire sokat is költött, miközben „szabadságharcot” vívott a nemzetközi pénzügyi szervektől (különösen az IMF-től) való függetlenség eléréseért. A magyar pénzpiacok sérülékenysége végül is csökkent és növelni tudták a monetáris politika mozgásterét, lehetővé téve olyan nem szokványos gazdaságélénkítő módszereket, mint a jegybank mandátumához elvileg nem kapcsolódó gazdaságfejlesztő tevékenységet. A forint bebetonozása és a hazai tulajdonrész felfuttatása ugyanakkor megnehezíti a külföldi valutában zajló tranzakciók lebonyolítását, ami kis, nyitott gazdaság esetében a növekedést is veszélyezteti, valamint függőségben tartja a bankokat, amelyek egyre kevésbé a piaci jelzéseikhez alkalmazkodnak, inkább a jegybank programjaihoz kötődnek – ez visszatérést jelent a nyolcvanas évek előtti egyszintű bankrendszerhez. Mivel profitjukat nem a piaci verseny határozza meg, hanem a kormányzati elképzelésekhez való alkalmazkodási képesség, hosszú távon messze nem hatékony működés jöhet létre.

A Nemzeti Együttműködés Rendszerének gazdaságpolitikáját általában a nepotizmus és a korrupció jellemzi, miközben a multinacionális vállalatokhoz való viszonya időben változott. Míg a második Orbán-kormány alatt több érdekütközéshez vezető döntés született, addig a harmadik Orbán-kormány kiszolgálja érdekeiket, alacsony adókkal és a munkavállalókat sújtó „rabszolgatörvénnyel”. A kormány láthatóan nem is törekszik arra, hogy a multik által alkalmazott szaktudás minőségi szempontjait megkövetelve Magyarországon is magasabb szintre kerüljön a magyarországi termelési kultúra és a termelékenység.

Demokratikus politikai fordulat esetén Magyarország belépése az euró-zónába egyértelmű és sürgető követelmény – a kimaradás egyre veszélyesebb, ahogy az uniós intézményesített döntéshozatal súlypontja áttevődhet az egységes valutát használó, növekvő létszámú csoporthoz. Addig is célszerű az uniós pénzügyi intézményi struktúrák átalakítása érdekében és a szabályrendszer megreformálásáért lobbizni: a 2012-ben létre jött Bankunió ugyanis nem veszi elegendő mértékben figyelembe a kelet-közép-európai régió sajátosságait, a külföldi tőke által dominált piacszerkezetét. Gazdaságpolitikai törekvés lehetne az Európai Bizottság beruházási tervével összefüggő, most formálódó „rejtőzködő fejlesztő államhoz” történő szoros kapcsolódás. A Juncker-terv részeként aktívabbá vált Európai Beruházási Bank szerepvállalásához köthető nemzeti fejlesztési banki tervek összehangolása fontos lehetőséget teremthet a magyar gazdaság felzárkóztatására, különös tekintettel a kis- és középvállalatokra. A magyar iparpolitika új céljává válhat, hogy a multinacionális nagyvállalatok termelési láncuknak azon szakaszát telepítsék az országba, amelynek hozzáadott értéke a magasabb szakmai tartalom miatt magasabb a jelenleginél. Az új kormányzatnak meg kell teremtenie ennek feltételeit is az oktatáspolitikában és az egészségügy területén.

A 2010-ben újra hatalomra került radikális jobboldali politikai erő nagy lendülettel vetette bele magát a magyar gazdaság tulajdonviszonyainak átrendezésébe. Ebben a felülről irányított világban a politikai bizalom többnyire felülírja a képességeket, a teljesítményt, a piaci kiválóságot. Számos szektorban (építőipar, informatika, takarékszövetkezetek, szerencsejáték, központi PR-szolgáltatások, állami hirdetések elhelyezése) annyira egyoldalúak a tenderek, hogy mindig ugyanazok a csókos vállalkozók (oligarchák) jutnak a megbízásokhoz, ráadásul többnyire adófizetői pénzből megvalósított projektekhez. A költségvetés így néhány kiválasztott meggazdagodását szolgálja és fokozatosan torzítja tovább a korábbi gazdasági és politikai erőviszonyokat.

A közpénzek felhasználói körének beszűkülése mellett visszatérő tapasztalat, hogy azok az elvileg független hatóságok, amelyek a verseny tisztasága felett őrködnének, nem gátolják a verseny korlátozódását, hanem éppenséggel a hatalomgyakorlás eszközeivé váltak. Az Állami Számvevőszék, a Magyar Nemzeti Bank - mint pénzügyi felügyelet -, a Gazdasági Versenyhivatal a politikai szempontok kiszolgálói lettek. Ennek a folyamatnak része a személyre szabott, célzott törvényalkotás, a korábban prudens intézmények elzüllése és kontra-produktív személyi kiválasztódás a fontosabb pozíciókra.

A központi gazdaságpolitika hivatalos szlogenjei, a nemzetgazdaság szuverenitásának védelme és a hazai vállalkozások megerősítése vitatható, de akár érvényes célok is lehetnének, ám a magyar kormány valójában nem a magyar tulajdonú gazdaságot erősíti, hanem kizárólag a rendszerhű oligarchákat, Mészáros Lőrincet, Tiborcz Istvánt, Garancsi Istvánt és még pár tucat társukat támogatja bőkezűen. Az állami térfoglalás cunamija újabb és újabb szektorokat sodor el; a dohányipar már elesett, az agrárium, a bankszektor, a távközlés csak részlegesen, de hamarosan jöhet a kiskereskedelem és a budapesti reptér, miközben egyes ágazatok, elsősorban a magyar gazdaság gerincét jelentő autóiipari vertikum mentes maradt a Nemzeti Együttműködés Rendszerének hódításától. Természetesen az a gazdasági rendszer, amelyben nincsen termékfejlesztés, valódi üzleti tárgyalás a bankokkal a hitelezés feltételeiről, csekély az exportvolumen és nincs szükség világpiacon alkalmazkodásra, hanem csak a politikai tőke és a bizalom számít, ami könnyű megrendelést és olcsó finanszírozást teremt, a magyar határtól egy kilométerre eltávolodva már nem lehet sikeres.

Politikai fordulat esetén fel kell számolni a magyar gazdaság oligarchikus klientúra rendszerét, elutasítva az államilag szervezett korrupció minden formáját, megszüntetve az összefonódásokat a pártvezetők, helyi kiskirályok és a nagyvállalkozók között, piaci viszonyokat teremtve minden versenyzőágazatban és tárva nyitva a közbeszerzések kapuját a magyar és uniós vállalkozók előtt.

Régi és új szakpolitikai kihívások

A magyarországi ellenzéki pártok a választópolgárok számára mindennapos tapasztalatot jelentő két kulcsterületen igyekeztek leleplezni az elmúlt években a kormányzati politika hibáit és mulasztásait. Az egyik az oktatási rendszer, a másik az egészségügy. A Fidesz hatalomra jutása óta mindkét szakpolitika súlyosan átideologizálttá vált, ráadásul tabukkal és dogmákkal terhelten.

Bár az oktatás tagállami kompetencia az Európai Unióban, az utóbbi időben egyre komolyabb figyelem irányul rá. Ennek egyértelmű jele, hogy az Európai Bizottság az Erasmus program költségvetésének megduplázását – sőt, a leendő elnök, Ursula von der Leyen a megháromszorozását – javasolja, illetve, hogy az Európai Tanács állam- és kormányfői szinten tárgyalt róla. Ennek oka, hogy az oktatás kulcsszerepet játszik a környezetvédelem, a demográfiai változások és a migráció, illetve a gyors technológiai változásokhoz (mesterséges intelligencia, digitalizáció elterjedése) való alkalmazkodás és a demokráciát érő kihívások (fake news, populizmus) területein. A tagállamok által közösen – a magyar kormányzat által is – elfogadott cél az Európai Oktatási Térség létrehozása 2025-re, ahol a tanulni vágyók szabadon mozoghatnak országok között, és ahol az oktatás erősíti a polgárok európai identitását és a demokráciát. Az elmúlt évtized alatt az Európai Unióban a felsőoktatás komoly expanzió ment keresztül: majdnem mindenütt nőtt a felsőfokú végzettség aránya, ami a 30-34 éves korosztály esetében már 40,7%. A cél a magas minőségű, inkluzív, innovatív európai felsőoktatási rendszer létrehozása és az egyenlő hozzáférés biztosítása minden társadalmi réteg számára.

Magyarországon azonban a felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányának növekedését komolyan akadályozzák a kormányzat adminisztratív intézkedései. Míg a felsőoktatás általános finanszírozása javult az elmúlt években, az államilag finanszírozott helyek aránya csökkent (jelenleg a diákok 59%-a tanul ilyen helyeken), amit nem kompenzál széles és könnyen elérhető támogatási és ösztöndíj rendszer a társadalmi mobilitást is segítve. A középfokú nyelvvizsga felvételi követelménnyé tétele várhatóan tovább csökkenti a felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányát. A magyar felsőoktatás így csak távolodik az uniós elképzelések megvalósításától: Magyarország – Horvátország mellett – a másik olyan tagállam, ahol a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya csökken (jelenleg 33,7%, messze a 40%-os célkitűzéstől). Ez a tendencia annak ellenére alakult így, hogy a magyar munkaerőpiacon érezhető a felsőfokú végzettséggel rendelkezők hiánya: körükben a foglalkoztatottság magasán az unió átlaga felett van és itt a legmagasabb a felsőfokú végzettség jövedelem-prémiuma. Ráadásul Magyarország az egyetlen olyan tagállam, ahonnan a felsőfokú végzettséggel rendelkezők nagyobb arányban távoznak külföldre, mint az ilyen végzettséggel nem rendelkezők. Emellett a magyar oktatás – és ezen belül a felsőoktatás – a szükségesnél sokkal kevésbé veszi ki részét a felnőttoktatásból, ami pedig hatékony módja lenne mind a munkaerő-piaci igényekhez való alkalmazkodásának, mind a hátrányos helyzetűeket segítő flexibilis oktatási utak kialakításának.

A felsőoktatás minőségének garantálásához elengedhetetlen az intézményi autonómia és az akadémiai szabadság biztosítása. Magyarországon azonban a kancellári rendszer kialakítása súlyosan csorbította az intézményi autonómiát, és a kormány számos alkalommal nyúlt bele közvetlenül az oktatás és kutatás szabadságát érintő kérdésekbe (a gender studies szakok megszüntetése, a CEU-val szembeni ideológiai háború, az akadémiai kutatóintézetek központi lenyúlása). Miközben öt magyar egyetem már az első körben bekerült a "jövő egyetemeinek" kialakítását tervező Európai Egyetemek körébe, a kormányzati támadások ezt veszélyeztetik: több rendkívül sikeres – uniós projekteket pályázatokon elnyert - kutató távozott már az országból, és a CEU – egyike a magyar 'ötöknek' - Bécsbe költözésével az elvándorlás felgyorsulhat. A kormány kommunikációja szerint a jelenlegi tervek a felsőoktatás átalakítására - a 'Corvinus-modell' bevezetése – azt célozzák, hogy növeljék az egyetemek pénzügyi autonómiáját és az intézmények flexibilitását. A Corvinus-t fenntartó alapítvány összetétele alapján jogos a félelem, hogy az egyetemet valójában a vállalati érdekeket kiszolgáló, elit üzleti iskolává alakítják át.

Egy új, demokratikus kormánynak sürgősen helyre kell majd állítania az egyetemek autonómiáját és a kutatás szabadságát. Meg kell változtatnia a hátrányos helyzetű diákokat aránytalanul sújtó intézkedéseket és segítenie kell az intézményeket abban, hogy a diákok ne csak elkezdjék, de sikeresen be is fejezzék tanulmányaikat. A kapukat szélesre kell tárni, miközben az alkalmassági szűrőt a BA megszerzése után csak a mesterszakon kell betenni, hiszen a BA-ra ma már úgy érdemes tekinteni, mint harminc évvel ezelőtt az érettségire. A minőségi, a munkaerő-piaci igényeknek megfelelő felsőoktatás kialakítását adatokkal alátámasztott, hatástanulmányokon alapuló, az egyetemekkel transzparens módon megkötött teljesítmény-megállapodások alapján szükséges biztosítani. Az egyetemeken oktató, gyakran háttérbe szorított társadalomkutatókat és természettudósokat, illetve a hallgatók képviselőit bevonva kell a huszonegyedik század követelményeinek megfelelő reformokat kidolgozni és megvalósítani.

A magyar közoktatás teljesítményének értékelését az OECD három évenként elvégzi. 2000 óta a PISA (Program for International Student Assessment) vizsgálatok az alkalmazott matematikai, az alkalmazott természettudományos műveltségterületeket, illetve a szövegértési készségeket mérik a tanköteles kor vége felé, azaz 15 éves korban. A vizsgálat célja annak feltárása, hogy az iskolában tanultakat a diákok miként tudják alkalmazni hétköznapi helyzetekben, ami információt ad arról, miként készítette fel őket az adott ország oktatási intézményrendszere a munkaerő-piacon való helytállásra. Magyarország egészen a

legutóbbi ismert mérésig (ez 2015-ben történt, a friss adatok 2019-ben lesznek nyilvánosak az előző év eredményeivel) mindhárom területen zömmel a középmezőnyben helyezkedett el, legutóbb azonban az utolsó harmadba sodródott, ami jelzi: rossz az irány és az ideológiailag vezérelt központosítás nem vált be. A közoktatásban tapasztalható súlyos problémák egyik forrása, hogy az egyes országok közül Magyarországon határozza meg legnagyobb mértékben a családi háttér a tanulók teljesítményét. Ráadásul a felnőttképzésben is drámaian le van maradva az ország az európai átlagtól.

A helyzeten az oktatási szegregáció és az iskolai szelekciós hatások csökkentésével javíthatna egy demokratikus kormányzat új oktatáspolitikája. Jó hír, hogy az ehhez szükséges know how az országban van - a remek szakembergárdán túl több évtizednyi kutatási adat áll rendelkezésre. A népesség 95 százalékát el lehetne juttatni a középszintű érettségiig. A szakképzés is hasonló logika mentén formálható: a tényleges szakmai képzés az érettségi megszerzését megelőző két évben indulhatna el, s ha a szakma megszerzése több mint két év, akkor a tanulási folyamat kitolódhatna a tankötelezettségi korhatár utánra is - amit természetesen azonnal vissza kell emelni 18 évre. Ha ambiciózus reformra is lehetőség nyílna, kimeneti követelményként kellene előírni a középfokú nyelvvizsgát az érettségihez – ez a cél nem elérhetetlen. A megvalósításához vezető eszközök bevezetése – a nagyobb iskolai és igazgatói autonómia biztosítása, a tanszabadság és a tankönyv-választás szabadsága, az alternatív iskolák önállóságának elismerése, a minőségbiztosítás és a pedagógusképzés reformja – automatikusan a szakpolitika formálóinak íróasztalára kerülne. Az új kormányzati döntések egyik kiindulópontja tehát a PISA vizsgálatok óriási adatbázisa lehet, amely kíméletlen őszinteséggel mutatja meg egy adott ország oktatási rendszerének gondjait.

Ha a magyar köz- szak- és felsőoktatás megújításáról, reformjáról gondolkodunk, végül is egyetlen szóval leírható az a vezérelv, amely mentén a szakpolitikai döntéseket meg lehetne hozni: méltányosság. Az iskolázottság, az alapkészségek stabil elmélyítése a negyedik ipari forradalomnak nevezett átalakulásban a piacgazdaság egyik alapja. A felnőttoktatásban való részvétel növelésére pedig ideális lehet egy olyan rendszer, amelyben a vállalati szektor, az egyének és az állam közösen osztoznak a képzési költségeken. Elképesztő mértékű javulás érhető el a felnőtt népesség munkapiaci változásokhoz alkalmazkodó képességében, ha az egész életen át tartó tanulásban rejlő lehetőségeket ki lehetne aknázni. Az élethosszig tartó tanulás hívószava ugyanis nem azt a célt szolgálja, hogy az uniós források elnyeréséhez szükséges pályázatokba kötelező jelleggel beírják, hanem

mert az új technológiák működtetéséhez lényegesen több diplomás dolgozóra van szükség - ami egyben az innováció és a gazdasági növekedés kulcsfeltétele. Elkerülhetetlennek látszik egy olyan Zöld Könyv elkészítése, amelyet lehetőség szerint konszenzus övez annak érdekében, hogy az oktatáspolitikai törekvéseket kormányokon átívelő pályán lehessen tartani.

Az egészségügy teljes körű reformját a rendszerváltás óta nem sikerült végigvinni. Az ágazat alárendelt szerepét megszüntető paradigma-váltás is elmaradt; a politikai döntéshozók nagy része az egészségügyre ma is csupán költségvetési teherként tekint. 2010-től kezdve nyolc éven át az egészségpolitika egy mamutminisztériumon belüli, háttérbe szorított feladattá vált - miközben még mindig döntően a szocializmus idejéből örökölt struktúrák jellemzőek rá. Az Orbán-kormányok ráadásul egyenesen visszafordították a korábbi időszakok reformkezdeményezéseit. Így az elmúlt évtizedben a magyar egészségügy leszakadó pályára sodródott – nem csak az Európai Unió átlagához, hanem a visegrádi országokhoz képest is. Akkora minőségi és hozzáférésbeli különbségek alakultak ki az országban, hogy rendszerszerű működésről már nem beszélhetünk.

Az egészségügy költségvetésből történő alulfinanszírozottsága 2010 után fokozódott; a csatlakozás idején az uniós átlag 47%-áról 2015-re 38%-ra romlott az arány. 2010-ben az egészségügyi kiadások aránya 7,6% volt a GDP-hez képest, a legfrissebb, 2017-es adatok szerint az arány 6,9%-ra csökkent, ráadásul növekvő magánfinanszírozási hányad mellett. Ugyanakkor az Európai Unióban példátlanul központosított egészségügyi rendszert alakított ki a kormányzat, köszönhetően többek között a kórházak újraállamosításának és annak, hogy megszüntették az ágazat autonóm finanszírozását az Országos Egészségpénztáron keresztül. A forráskivonás emberéletekben mérhető: ha a magyar rendszer legalább a cseh egészségügy teljesítményét elérte volna, akkor a korai halálozások – 70 évesnél fiatalabbak - száma 2011-14 között a becslések szerint 70 ezerrel kevesebb lehetett volna. Mindazonáltal a regnáló hatalom a jelenlegi rendszer fenntartásában érdekelt; az egyedi osztogatásos forrás-juttatások, illetve pályázati pénzek megítélése, valamint a magán-ellátás fejlesztésébe történő beruházások preferálása a klientúra építését szolgálják, a köz-ráfordítások stagnálása mellett a forrásokat a kormányzat más, gyakran presztízsjellegű prioritásokra költetheti el.

Politikai fordulat esetén paradigmaváltás szükséges: az egészségügyre a humán tőkébe való befektetesként, a hosszú távú gazdasági fejlődés fontos feltételeként és egyenrangú termelési tényezőként kell tekinteni. Politikai prioritás, hogy ismét legyen önálló egészségügyi tárca, ami a szakma morális-mentális állapotának szükséges javításához is

hozzájárulna. Az azonnali krízisterápia és a hatékonyságot növelő kormányprogram, illetve a hosszú távú komplex stratégia egyidejű alkalmazása elkerülhetetlen. Elengedhetetlen a humánerőforrások biztosítása, az ágazatban dolgozók bérrendezése, az egészségügy további lecsúszásának megállítása, az emberhez méltatlan viszonyok felszámolása, miközben az egészségpolitika újraalapozásaként világos, konszenzusos jövőkép szükséges. Tisztázni kell ugyanis, hogy a modern egészségügyben milyen szerepe legyen az államnak, a piacnak és az egyénnek, milyen finanszírozással, intézményi struktúrával biztosítható olyan egészségügyi rendszer kialakítása, amely hozzájárul az egészségben eltöltött élettartam növekedéséhez.

Új kihívások

Digitális társadalom

A nagy ütemben fejlődő digitális technológiával rendelkező országok egyre jelentősebb mértékben tudják befolyásolni a világméretű gazdasági, társadalmi és politikai folyamatokat, valamint megőrzik stratégiai autonómiájukat, biztosítva helyüket a globális gazdasági versenyben. A digitalizáció a gazdaságok és társadalmak minden szegmensét (növekedés, foglalkoztatás, versenyképesség, oktatás, közlekedés, környezetvédelem, energia, mezőgazdaság, stb.) érintik, elsősorban a mesterséges intelligencia (AI), az adatgazdaság és a robotizáció terjedése révén.

A globális trendeket tekintve az Európai Unió egészének vannak erősségei és gyengeségei, de ezeken az európai fejlődési trendeken belül a magyar eredmények kimondottan kedvezőtlenek. Az EU-28 tagállami rangsorában Magyarország a 2017-19-es időszakban változatlanul a 23. helyen állt, miközben az uniós átlagtól való elmaradása lassan növekedett. Az elmúlt évek hálózatfejlesztési beruházásainak köszönhetően az EU-átlagot meghaladta ugyan az új generációs hozzáférés hálózati lefedettsége, ugyanakkor a legnagyobb lemaradás továbbra is a digitális közszolgáltatások és a digitális technológiák vállalati alkalmazása területén van, ahol a 25-26. helyen áll az ország. A magyar vállalatoknak csak kb. tizennégy százaléka alkalmaz fejlett számítástechnikai rendszereket, ami az egész unióban a legrosszabb arányszám. Az e-kereskedelem, a nagy adathalmazok (big data) és a felhőalapú szolgáltatások használata hasonlóan szűk körű a gazdaságban. Az IKT-szakemberek aránya a foglalkoztatottakon belül az uniós átlaghoz közelít, amit a külföldön való munkavállalási trendek rontanak - miközben egyre jelentősebb az ilyen szaktudás iránti kereslet. A lakosság széles köreit tekintve az internet felhasználói készségek

színvonala szintén az átlag alatt van. A kormányzat 2014-ben ugyan elfogadta a Nemzeti Infokommunikációs Stratégiát (2014-20), valamint az elmúlt évek során különböző szektor specifikus stratégiákat és programokat hirdetett meg, amelyeknek a megvalósítása elkezdődött, de ezek csak annyit eredményeztek, hogy követni lehetett az átlagos fejlődést - azaz végső soron az ország relatív helyzete nem változott.

Az új digitális világ követelményeihez és információs társadalomhoz történő magyar alkalmazkodás még mindig lassú. Lényegesen javítani kell az oktatás, az alapvető és a magasabb digitális készségek tanításának, valamint a szakemberek képzésének gyakorlatán. Továbbá meg kell vizsgálni, hogy az Európai Unióban miért a magyar vállalati szektor az, amelyik a legrosszabban teljesít a digitális technológiák integrálását tekintve. Kérdés, hogy tudná a magyar költségvetés a magyar kis- és középvállalatok digitális fejlesztését támogatni. Egy majdani demokratikus, a világra nyitott új kormányzatnak kiemelt figyelmet kellene fordítania a kutatás és innováció megfelelő finanszírozására a mesterséges intelligencia, az adatgazdaság és a robotizáció területén, annak érdekében is, hogy sikeresen kapcsolódjon be a nemzetközi együttműködések rendszereibe. A digitalizáció, különösen a G5 rendszer megvalósítása és a lehetséges végtelenszámú mobil alkalmazások megjelenése a mindennapi életben, a termelésben és a szolgáltatásokban alapvetően formálja át hamarosan a magyar társadalmat is: a tudásalapú, digitális gazdaság és társadalom a történeti múltba fordulás helyett egészen más értékek átvételét és gyakorlati alkalmazását igényli majd az új politikai vezetéstől is.

Menekültpolitika

A Fidesz a 2015-ös válság óta csodafegyverként használja a migráns-veszéllyel való riogatást. A félelmekre és bizalmatlanságra építő, gyűlöletkeltő, xenofób kommunikációs kampányaival szemben az ellenzék meglehetősen tehetetlennek bizonyult. Az irreguláris migrációra drasztikus törvényekkel, a probléma kriminalizálásával reagáló kormányzat kizárólag biztonsági kérdésként kezelte és kezeli az egész Európát megrázó és a politikai erőviszonyokat felforgató menekülthullámot, gátlástalanul összekapcsolva a terrorizmust a migrációval, a „muszlim invázióval” szemben a keresztény értékek védelmére hivatkozva. A Magyarország déli határain felhúzott drótkerítés a bezárkózás és az erőszemplélet jelképévé vált, miközben az Európai Unió egésze számára, amennyiben a jövőben egyszer ismét a Balkánon keresztül érkeznének tömegesen földönfutóvá vált emberek, a magyar határzár semmilyen megoldást nem jelent. Ennek ellenére a menekültügyi intézmények és szolgáltatások leépítése, a csak Szerbia felől nyitott tranzitzona létrehozása, az emberi jogok

figyelmén kívül hagyása, az uniós szintű menekültügyi reformtervezetek blokkolása, a menedékkérők tengeri kimentésével kapcsolatos nemzetközi jog hangos elutasítása csak szűkebb társadalmi csoportok esetében váltott ki ellenérzéseket Magyarországon. A civil szervezetek tiltakozásán túl a kormányzat éles bírálatokat kapott a fősodorhoz tartozó európai politikusoktól és pártoktól elsősorban a Soros György elleni hecckampány, a kvóta-népszavazás hamis kérdésfelvetése vagy éppen a menedékkérők éheztetése miatt.

Az orbánista propaganda hazai sikerének okai ugyanakkor messzire nyúlnak vissza. Amikor a demográfiai nacionalizmus további radikalizálását politikai irányvonallá tették, alighanem számításba vettek olyan tendenciákat, miszerint a globalizáció korában a migráció intenzitása megnőtt – ráadásul arányaiban Európa nyitottsága messze nagyobb, mint a világ átlaga. Az Európa Unió határvidékei háborús vagy félháborús állapotba kerültek, így az egész kontinens sérülékeny geopolitikai és migrációs szempontból. Ugyanígy a jóléti juttatásokért folyó verseny és a világszinten elindult bér-konvergencia a versengés érzetét növeli – ezzel együtt a jóléti sovinizmus is erősödik. A európai közvélemény egy jelentős része - beleértve a visegrádi országok lakosságát - egyre negatívabban látja a migráció kérdését és fogékonnyá vált a populista erők kínálta egyszerű és drasztikus kríziskezelés iránt.

Magyarországon a nyolcvanas évek kezdetétől jelentősen megnőtt az ország demográfiai törékenysége (relatív magas halandóság, előregedés, alacsony termékenység, majd jelentős elvándorlás és az ezek által előidézett népességvesztés). A termékenységközpontú népesedéspolitika és a migráció tabusítása hosszú távú diszkurzív és intézményi gyökerekkel rendelkezik a jóval zártabb Kádár-korszak óta. A szolidaritás társadalmi beágyazottsága csekély: a közvélemény egy jelentős része már a kilencvenes évek közepétől erősen rettegett a potenciális bevándorlók keltette versenyhelyzettől. A fideszes plakátkampányok erre az aggodalomra is rájátszottak, miközben a nyugati társadalmak integrációs politikájáról hallgatnak és megállás nélkül bevándorlók okozta durva konfliktusokról szóló – gyakran hamis – hírekkel bombázzák a kormánypárti sajtó közönségét.

Politikai fordulat esetén - bármilyen összetételű is lenne - a demokratikus kormány bonyolult helyzetet örökölné. A menekültügyet szélesebb és általánosabb migrációs politika keretein belül kell értelmeznie, úgy, hogy egyszerre reflektáljon a bevándorlási, elvándorlási és visszavándorlási folyamatokra - mégpedig olyan perspektívából, amely a nem vándor népesség indokolt és indokolatlan félelmeit csökkenteni próbálja. A vándorláshoz való jog és a vándorok jogai mellett az otthonhoz, lakóhelyhez és a helyben maradáshoz fűződő jogokat

a potenciális vándorok és a hazai népesség számára is tiszteletben kell tartani. A migrációs politika és az ebből fakadó szakmai és politikai diskurzus a migráns és nem migráns népesség közötti – érdekekben és társadalmi helyzetben mutatkozó – különbségekről nyíltan beszéljen! A közvélemény történeti okokból és kisnyelvi élményből származó szűk etnokulturális preferenciáinak tudomásul vétele mellett lehet csak a hasonlóságokat hangsúlyozó kommunikációval a társadalmi tagságot új jövevényekre kiterjeszteni.

A legfontosabb teendő, hogy az Európai Unió közös külpolitikájának részeseként Magyarországnak aktív béke- és stabilizációs politikát kell követnie Ukrajnában és a kontinens szomszédságában, amelynek sikere esetén a migrációs feszültség csökkenhet. Ennek érdekében meg kell erősíteni az ENSZ szakosított szerveinek anyagi háttérét is. Gazdaságpolitika szemléletváltással a társadalmi, gazdasági és ökológiai hatások előidézte kényszerű migráció (talajvesztés) mértékét lehetne csökkenteni. A menekülteket befogadó legfontosabb nem európai országok közvetlen, uniós támogatásának politikáját az új magyar kormányzat is helyeselheti, miközben az Európai Unión belül a terhek megosztását a történetileg kialakult migrációs útvonalakra tekintettel érdemes kidolgozni és részt kellene venni a komplex, a helyben maradó lakosságot segítő uniós migrációs politika kialakításában.

Természetesen azonnal le kell állítani a gyűlöletkampányt a közmédiában! Meg kell szüntetni a hisztériát fokozó „tömeges migráció okozta válsághelyzetet” és vissza lehet térni az államigazgatás normális működéséhez ezen a területen is. A menedékkérőkkel szembeni embertelen eljárásokat és az elfogadhatatlan hatósági fellépést meg kell szüntetni. Az Európai Unió határainak biztonságát nem különutas populista politizálással, hanem uniós együttműködésben kell garantálni. Magyarország leendő kormánya a civil szféra és a helyben lakók bevonásával sikeresebben és az európai normákat tiszteletben tartva kezelheti majd a migráció okozta feszültségeket.

Klímaváltozás

A Fidesz-kormányzat retorikája többnyire gunyoros és lekicsinylő az éghajlatváltozásra hatékony választ sürgető ellenzéki erőkkel és civil szervezetekkel szemben. A mindezt szó nélkül hagyó államfő környezetvédő aktivitása sokkal inkább mulatságos, mint hiteles. Orbán Viktor a szigorúbb uniós előírásokat az Európai Tanács ülésén megvétózta és világossá tette, hogy még több anyagi támogatást igényelne az engedményeiért cserébe. Maradi gondolkodásmódját jelzi, hogy a Paks-2 atomerőmű körüli engedélyeztetési huzavona és az üzleti modell veszteségessége ellenére, az orosz függőség dacára, miközben a világ az

egyre olcsóbb megújuló energiába fektet, az Orbán-kormány újabb bányá megnyitását tervezi.

Márpedig a párizsi klímacsúcs óta a frissebb számítások szerint a globális átlaghőmérséklet emelkedését nem két fok alatt kellene tartani ahhoz, hogy elkerülhető legyen az ökológiai katasztrófa, hanem inkább 1,5 fok alatt. A veszélyt érzékelő állampolgárok ébredése egyértelmű: a Fridays for Future és az Extinction Rebellion milliókat mozgat meg világszerte. Az új generáció erőszakmentes tüntetéseken követeli a politikusoktól a konkrét lépéseket. Az európai parlamenti választásokon – leginkább a nyugati tagállamokban – előretörték a zöld pártok. Most már egyetlen ország döntéshozói sem tehetik meg, hogy ne reagáljanak a növekvő elégedetlenségre. Ugyan érdemben kevés történt, de a szavak és vállalások szintjén a többség elkötelezte magát a Föld megvédésére. Az új Európai Bizottság által tervezett uniós Zöld Egyezmény feltehetőleg már tükrözni fogja, hogy európai szinten milyen fontos prioritássá vált a klímaváltozás következményeivel való szembenézés.

Politikai fordulat esetén az új magyar kormánynak fel kell ismernie, mennyire a magyarországi lakosság elemi érdekeit szolgálja a lehető legradikálisabb lépések megtétele a környezetvédelem és az éghajlat-politika területén, hiszen a Kárpát-medence különösen kitett a klímakatasztrófa következményeinek. Az uniós források egy részét azonnal át kell irányítani a talajmegújító mezőgazdálkodásba, meg kell reformálni az erdőgazdálkodást és a vízgazdaságot annak érdekében, hogy elkerülhető legyen a fél ország elsivatagosodása. Fel kell készíteni a magyarországi településeket az egyre gyakoribbá váló hóhullámokra és a szélsőségesebbé váló éghajlati jelenségekre, illetve a fiatalok oktatásában is helyet kell kapnia a klímaváltozásra való felkészülésnek. Magyarországnak aktív szerepet kell vállalni a nemzetközi szintű egyeztetéseken, hogy minden ország ökológiai lábnyomának megfelelő mértékben vegyen részt a negatív hatások elleni védekezésben, az energetikai megújulásban, a környezetbarát természeti erőforrásokra való áttérésben.

Budapest a centralizáció és a növekvő demokrácia-deficit időszakában

A 2010-ben felállt új parlament kormánypárti többségének egyik első döntése a helyi választási törvény megváltoztatása volt, amit a „közkiadások megtakarításának” politikai jelmondatával indokoltak. Budapest esetében a helyileg megválasztott politikusok számának csökkentése 66-ról 33-ra a választási körzetek határainak megváltoztatásával

(gerrymandering), valamint a mandátumok elosztási szabályaiban bekövetkezett változással kapcsolódott össze – utóbbi a D'Hondt rendszer bevezetését jelentette az erősebb pártok megerősítésére a kisebbek rovására. Részben ezeknek a változásoknak köszönhetően a Fidesz megszerezte a budapesti közgyűlésben a többséget és a főpolgármesteri tisztséget is, először 1990 óta. A 2014. áprilisi, újra 2/3-ot hozó országos választások után megismételték a szabályok megváltoztatását és a helyi választások eredményének ilyen módon történő befolyásolását: a parlament júniusban újra megváltoztatta a helyi választási törvényt, ezúttal kifejezetten csak Budapest esetében. A Fidesz hatalmának biztosítása érdekében a fővárosi önkormányzati testület összetételét az új törvény teljesen megváltoztatta: közvetlen választások helyett a 23 kerületi polgármester, a budapesti főpolgármester és a kompenzációs listákból 9 képviselő alkotta az új közgyűlést. Ezt a média ismételten „középmező megtakarítással” indokolta, a valóságban viszont azért történt, mert a Fidesz biztos volt abban, hogy a közvetlenül megválasztott kerületi polgármesterek között inkább meglesz a többsége, mint a pártok listáján. Budapest önkormányzata gyakorlatilag a „kerületek kötelező társulásává” vált – és nem szempont, hogy mi lenne a főváros egészének az érdeke. Mivel érvényesül a közvetlen pártirányítás és egyetlen fideszes képviselő sem teheti meg, hogy Orbán Viktor akaratával szembe menjen, a budapesti liberális és baloldali lakosság nem tudott olyan önkormányzatot kialakítani, amely a központi kormány erős versenytársává válhatott volna.

A 2010-ben indult új politikai kurzus egyik fontos hatalomtechnikai eleme a közszolgáltatások központosítása Magyarországon. Az oktatást és az egészségügyet, amelyeket az 1990-es években nagymértékben decentralizáltak, újra központosították. Ugyanez történt a közszolgáltatásokkal (víz, szennyvíz, stb.) az árszabályozás módszerével, hasonlóan a szocialista időkhoz. A közfeladatok átszervezésének eredményeként az önkormányzati kiadások teljes összege az állami költségvetésben 30%-kal csökkent, miközben az önkormányzatok már egyáltalán nem részesülnek a személyi jövedelemadóból. Mindez növelte az önkormányzatok sebezhetőségét és a függőségét a központi transzferektől.

Ezek a tendenciák drámai mértékben érvényesülnek Budapesten: az egy főre jutó költségvetés vásárlóerővel korrigált nagyságát tekintve Budapest tíz kelet-közép európai főváros rangsorában a legutolsó helyre került, messze elmaradva Berlintől, Béctől, Varsótól, Prágától, Zágrábtól, Ljubljanától, Bukaresttől és minimális mértékben Szófiától és Pozsonytól is. A központosított rendszer egyik fontos vonása, hogy (az alapvetően uniós forrásokból finanszírozott) fejlesztési eszközök szétosztásakor többet ad a lojálisabb

önkormányzatoknak. Ennek egyik kulcsfontosságú példája a budapesti tömegközlekedési rendszer: az egyik metróvonal sűrű megújítását csak azzal a feltétellel támogatta a kormány, hogy az önkormányzat nem érvelhet más kormányzati ötletekkel és kívánságokkal szemben – és még a HÉV-et is át kellett adnia térítésmentesen a kormánynak.

A központi kormányzati ellenőrzés megerősítésének másik eszköze a nagyobb fejlesztések közvetlen irányítása a „kiemelt beruházásokról” szóló törvény által. Azoknál a fejlesztéseknél, amelyeket a parlament megszavaz, az önkormányzat, a nem kormányzati szervezetek, a civil szervezetek és a lakosság is teljesen elveszítette a döntésekbe való beleszólását. Ennek eredményeként egyetlen akarat érvényesül olyan területeken, amelyek kulcsfontosságúak a vezető párt és a központi kormányzat presztízsbefektetései szempontjából - a Kossuth Lajos téren, a Várban (beleértve a miniszterelnök új rezidenciáját), a Városligetben (amelyet múzeumi negyednek szánnak, részben a Várból kiköltöztetendő épületeknek).

A magyarországi, leginkább a budapesti tüntetéseknek gyakran éppen a központosított tervekkel szembeni felháborodás a mozgatórugója. Az ellenállást nehezíti az a suttozó propaganda és tényleges tapasztalat, hogy a város vagy a település csak akkor juthat fejlesztési forrásokhoz, ha igazodik a kormánypárti politikához. Néhány esetben a tüntetők részleges sikert értek el helyi népszavazás kezdeményezése révén, illetve a budapesti olimpia elleni aláírásgyűjtés és a Római-part megmentése érdekében létre jött civil mozgolódás meggyőzte az uralkodó pártot az eredeti elképzelés visszavonására.

A 2019. októberi önkormányzati választások mindazonáltal nem tekinthetők lefutottnak - ezúttal a főpolgármesteri és polgármesteri pozíciókra is egyeztetett jelöltek állítottak a nagyobb ellenzéki pártok. A helyi problémák megoldására tett ígérek igen hangsúlyosak a kibontakozó kampányban. Modern, élhető, fenntartható, biztonságos városokról és településekről beszélnek a színvonalasabban érvelő jelöltek, miközben minőségi közszolgáltatásokat és környezetbarát közlekedést proponálnak. Átfogó politikai fordulatot az ellenzék viszonylagos sikere önmagában aligha okozna, de rést nyitna a monolit politikai rendszeren és növelné a jövőbeni változás esélyét. Amely változás után az önkormányzatiság eredeti értelmét vissza kell majd állítani Budapesten, a nagyobb városokban és a kistelepüléseken egyaránt.

Kisebbségek és diszkrimináció

A romák helyzete gyakorlatilag az egész világon hátrányos a többségi társadalmakhoz képest. Ez Magyarországra is igaz, ahol a cigányságot a szegénységtől a rasszista diszkriminációig az élet minden területén olyan nehézségek sújtják, amelyek lehetetlenné teszik, hogy közösségeik önerejüknel fogva helyzetükből kitörjenek. 1990 óta több kormányzati program indult a változás érdekében és számos civil-közösségi kezdeményezést támogattak, ahogy a Soros Alapítvány és más nemzetközi szervezetek is igyekeztek fenntartható fejlődést biztosítani a roma kisebbségnek.

2010 óta a Fidesz-kormányzat ezt a konfliktusokkal terhelt rögzös terepet elhagyta, a romákat és egyes roma politikusokat, önkormányzatokat pedig saját rövidtávú politikai céljai érdekében használja fel. A helyi és országos kisebbségi önkormányzatok centralizált irányítás alatt állnak, választási mobilizálásra optimalizált működtetésüket súlyos korrupciós ügyek kísérik, mint a Lungo Drom és Farkas Flórián fideszes képviselő esetében. A közmunka programokkal még inkább függő helyzetbe kerültek a romák: bár a munkához jutásnak lehetnének pozitív hatásai is, a helyi önkormányzati vezetők jellemzően a legkiszolgáltatottabb emberek sakkban tartására használják fel a rendszert. Azzal, hogy a kormány 18-ról 16 éves korra szállította le a tankötelezettség korhatárát, komoly hátrányba sodorta a roma fiatalok jelentős részét a munkaerőpiacon, minthogy körükben magas az évfolyamismétlők aránya – még mindig sokuknak 16 éves korig sem sikerül elvégezni az általános iskola 8. osztályát. Ismét erősödött az iskolai szegregáció, annak révén is, hogy egyházi fenntartású iskolák keretei között működhetnek helyi „cigánymentes” intézmények. A civil szervezetek elleni támadások nem voltak hatástalanok: jól működő programok értek véget, huszonöt év után pedig az ERRC (European Roma Rights Center) Brüsszelbe költözött, miközben a legtöbb roma jogvédő szervezet szinte teljesen anyagi forrás nélkül maradt.

A romák lemaradása a többségi társalommal szemben semmit sem változott az elmúlt majd egy évtizedben. A diszkrimináció, bár halkabb lett a nyílt rasszizmus - „hála” a mindent elnyomó menekültellenes xenofób propagandának -, de a hatóságok és az átlagemberek magas arányban osztanak romaellenes attitűdöket a felmérések szerint.

Politikai fordulat esetén mindezen drasztikusan illenék változtatni. Meg kell szüntetni a „romakérdés” pártpolitikai játszává silányítását, vissza kell térni a jogállami és az emberi méltóságot, a kisebbségi jogokat tisztelő felfogáshoz, felzárkóztató programokat kell indítani

és ösztöndíjakat biztosítani a tehetséges diákoknak. A romák egészségügyi, iskolázottsági, munkaerő-piaci és lakhatási helyzetének javítására, sőt, látványos áttörésre lenne szükség, hogy a Magyarország egésze számára méltatlan állapotok megszűnjenek. Az uniós támogatások nagyságrendjét figyelembe véve hathatós felhasználásukkal a feladat még csak nem is látszik lehetetlennek.

A nemek közötti egyenlőség tekintetében Magyarország az utolsó előtti helyen áll az uniós tagállamok között a European Institute for Gender Equality indexe 2017-es indexe szerint. A nők politikai képviselete olyan alacsony, hogy itt már Magyarország egyenesen az utolsó. A World Economic Forum által publikált rangsor alapján az is kiderül, hogy a nemek közötti egyenlőség Magyarországon tapodtat sem mozdult előre az elmúlt évtizedben, miközben 149 ország rangsorában Magyarország sokkal hátrább sorolódott - 2018-ban a 102. volt. Annak ellenére, hogy a nemek közötti egyenlőség elősegítése az ENSZ milleneumi és az Európai Unió célkitűzései között is szerepel, az "illiberális" kormánypropaganda ma a kérdést a baloldali és liberális politikai tábor által erőltetett ügyként állítja be.

A legnagyobb egyenlőtlenség a gondozási munkákra és háztartásra fordított időben van Magyarországon: a nőkre hárul szinte az összes ilyen feladat. A szociális ellátó rendszerek számára – különösen az idős-, és beteggondozás és az oktatás – a jelenlegi kormányzat nem biztosít elegendő forrást, így azok rossz minőségben vagy egyáltalán nem töltik be szerepüket. A nők így nem számíthatnak az államra azokon a területeken, ahol aránytalanul túlterheltek a férfiakhoz képest és politikai képviselet hiányában nem is érvényesíthetik speciális érdekeiket. Az Orbán-rendszer a nők helyzetét egyrészt kizárólag a demográfia kontextusában hajlandó tárgyalni – mint potenciális anyákat és gondozókat -, másrészt úgy csatornázza a családpolitikai támogatásokat, hogy azok elsősorban a már amúgy is jó helyzetben levő és kétszülős családokat preferálják. Így a tehetős rétegek – részben a nekik juttatott transzfereket is felhasználva - magánúton kiszervezhetik a rosszul működő állami szolgáltatási rendszerből az oktatási és gondozási feladatokat, míg a szegények nem jutnak elegendő támogatáshoz. Ugyanakkor a "gender-ideológia" ellenes propaganda ellehetetleníti, hogy a nők problémái – szegénység, diszkrimináció, munkahelyi zaklatás, családon belüli erőszak, politikai képviselet hiánya – higgadt hangon kerüljenek be a közbeszédbe és a szakpolitikák célkeresztjébe. Jó példa erre az ELTE által indított társadalmi nemek mesterképzés körüli hisztérikus kormánypárti médiakampány - ami végül a szak önkényes megszüntetéséhez vezetett az érvényes akkreditáció tényének figyelmen kívül hagyásával.

A legsürgetőbb teendő a nők biztonságának növelése lenne, elsősorban az Isztambuli Egyezmény ratifikációja, amelyet a legtöbb uniós tagállam már elfogadott (és amelyhez maga az Európai Unió is csatlakozott), illetve megfelelő szakpolitikák intézményesítése szükséges, különös tekintettel a legkiszolgáltatottabb – így a mélyszegénységben élő nők – védelmére. A szociális támogatások rendszerének felülvizsgálata és összegének jelentős emelése elkerülhetetlen – leginkább a kisgyermekeket, fogyatékosakat és időseket gondozók számára –, akárcsak az áttérés a rászorultság alapján történő elosztásra. Demokratikus politikai fordulat esetén a gondozási intézményrendszert forrásokhoz kell juttatni, mégpedig az elnőiesedett területeken bérrendezéssel már csak az elvándorlás csökkentése érdekében is. Mindennek párosulnia kell a nemi szerepekkel kapcsolatos sztereotípiák és előítéletek, a szexizmus elleni fellépéssel - a tudatosság növelésével az oktatásban, illetve a közéletben. Természetesen a nők politikai részvételét támogató programok bevezetésére is szükség lesz.

Miközben az Európai Unió egyre több tagállama teszi lehetővé, hogy azonos nemű párok házasságot kössenek, és egyre több nemzeti jogrendszer rendezi az azonos nemű párok családi kapcsolatait - az öröklés, az örökbefogadás, a partner gyermekének örökbefogadása, a béranyaság, stb. kérdéseit illetően -, addig a magyar kormány egyik első intézkedésével az alaptörvényben kizárólag férfi és nő kapcsolataként definiálta a házasságot - kizárva ezzel az azonos nemű párokat e jogintézmény lehetőségéből. A bejegyzett élettársi kapcsolati forma ugyan továbbra is fennáll, ez azonban nem tekinthető sem a házassággal konkuráló, sem egyenértékű megoldásnak. Ráadásul semmi sem garantálja jövőbeni fennmaradását, tekintettel arra, hogy részletszabályait csak egy egyszerű törvény tartalmazza. További restriktívot jelent, hogy a család alapjának a házassági kapcsolatot tették meg, ami így áttételesen a család fogalmából is kizárja az LMBTQ közösség tagjait.

Az elmúlt években ráadásul mind több kormányzati vagy a kormányhoz közel álló szereplő tett az LMBTQ közösséggel kapcsolatban szélsőségesen kirekesztő, az emberi méltóságot durván sértő kijelentést. A legutóbbi botrány egy multinacionális üdítőipari vállalat reklámkampánya körül alakult ki: az azonos nemű párok látványán felháborodó, látszólag egyéni fideszes akciót álszent kormányzati kommunikáció kísérte. 2010 után számos esetben előfordult, hogy a rendőrség minden alapos indok nélkül - a gyülekezési szabadságot sértő módon - nem vette tudomásul a minden évben, a Budapest Pride programsorozat részeként a Meleg Méltóság Menetének belvárosi vonulását, noha bírósági ítéletek mondták ki, hogy a rendezvény megtartható.

A gyűlölet motiválta bűncselekményekkel szembeni fellépés elégtelensége (más kisebbségi csoportokkal együtt) továbbra is sérti az LMBTQ közösség jogait. A büntető igazságszolgáltatás rendszerében megbúvó anomáliák, valamint a jogalkalmazás elégtelenségei - más okok mellett - együttesen vezetnek ahhoz, hogy alacsony az áldozatok jelentési hajlandósága, illetve a hivatalos szervek a gyűlölet-motívum figyelmen kívül hagyásával szisztematikusan alulminősített, enyhébb bűncselekmények miatt folytatják le az eljárásokat.

A következő demokratikus kormány egyik legfontosabb feladata lesz, hogy ezt az európai tendenciákkal szembemenő, diszkriminatív alkotmányos és törvényi szabályozást azonnal megváltoztassa és megnyissa az azonos nemű párok előtt is a házasság egyenlőségének, a családi kapcsolatok védelmének és a gyermekvállalás szabadságának lehetőségét. A jövőben nem csak tiszteletben kell tartani a másságot, hanem teljes attitűdváltással egyenrangúsítani kell a szexuális kisebbségekhez tartozókat az élet összes területén. Mindent meg kell tenni a gyűlölet motiválta erőszak visszaszorítása, a potenciális áldozati csoportok védelme, a jelentési hajlandóság növelése és a tisztességes, minden részletre kiterjedő eljárások lefolytatása érdekében. A társadalmi érzékenyítés, a figyelemfelhívó kampányok és az áldozatsegítés intézményi rendszerének erősítése elengedhetetlen. A demokratikus politikusoknak a Pride rendezvényein ott kellene lenniük – ahogy ez ma már a világ felvilágosultabb részén magától értetődő.

Magyar nemzeti kisebbségek a NER fogságában

Orbán Viktor tervezett nemzetpolitikájának körvonalai már a 2006-os választási kampány alatt, Mikola István óvatlan megszólalásából kirajzolódtak: az állampolgárság és a szavazati jog megadásának gondolata kifejezte, hogy nem a kisebbségben élők iránti felelősség a fontos, hanem a hatalom megtartásának hosszú távú bebiztosítása a cél. A Fidesz 2010-es választási győzelme valóban stratégiai fordulópontot hozott a határon túli magyarok ügyében: a kormányzati szereplők arra összpontosítanak, hogy a Nemzeti Együttműködés Rendszerébe integrálják/illesszék a határon túli magyarokat és képviselőiket.

A jelenlegi magyar kormány olyan patronázsrendszert alakított ki, amelyben befolyása alatt tartja a magyar politikai szervezeteket, rajtuk keresztül a megválasztott helyi hatalmi szerveket (a megyei, városi, községi tanácsokat) és befolyásolhatja a helyi és állami döntéseket. Beruházások és intézményalapítások révén és folyamatos finanszírozással

részben létrehozta, részben a maga ideológiája szerint átalakítja az ottani médiát és a kultúrát: ma már újságokon, rádiókon, tévéken, internetes portálokon, folyóiratokon, könyvkiadókon, sportklubokon, főiskolákon, egyetemeken, egyesületeken, magyar egyházakon, turisztikai vállalkozásokon keresztül hatalmában tartja a határon túli magyar közélet jelentős részét. A kisebbségi magyar intézmények anyagi támogatását javarészt Magyarország biztosítja, az ebből befolyó pénzek kizárólagos elosztója a Fidesz által kiválasztott párt az általa alapított alapítványokon, vagy például a vazallusi helyzetbe hozott vajdasági Magyar Nemzeti Tanácson keresztül. A kisebbségi magyar intézmények a pénzosztó párt hűbéreseivé váltak vagy felszámolódtak. Mivel a kettős állampolgársággal rendelkezők száma jelentős, a magyar nemzetiségeknek közvetlen államjogi kapcsolata van Magyarországhoz; gyakorlatilag a magyar állam részhatalma alatti enklávék jöttek létre a többségében magyarok által lakott területeken, például a Székelyföldön. A román kormány/állam ugyanakkor - bár tesz szimbolikus engedményeket a magyarelles nacionalizmusnak - alapvetően közömbösen viselkedik, ráadásul a Magyarországról származó hatalmas állami összegek megkönnyítik az ottani hatósági kötelezettségek teljesítését. A többségi nemzethez tartozó értelmiség - többek között a nyelvtudás hiánya miatt is - egyáltalán nem ismeri a magyar nemzetiség életét, belső etnopolitikai dinamikáit. A közvéleményt a "magyar-ügy" már nem foglalkoztatja; a mindenkit izgató problémakötegben a magyarság nem szerepel – se pro, se kontra. Közben a fiatalok számára gyakran az egyetlen kiút az elvándorlás: ráadásul családok gyermekekkel, nagyszülőkkel közösen költöznek uniós tagállamokba, sokszor Magyarországot megkerülve. Megfigyelhető ugyanakkor - most először - a magyar fiatal középosztály masszív átszavazása az új román és szlovák liberális pártokra.

A magyarországi ellenzék semmiféle szerepet nem játszik a határokon túli magyarok politikai életében – egyszerűen nincs jelen. Amennyiben Magyarországon kormányváltás lenne, akkor a Romániában és Szerbiában is kiépült Orbán-birodalommal kellene számolnia – és kérdés, felhagyhat-e az állami pénzosztással. A kettős állampolgárság esetében elnyert jog visszavételéről nem lehet szó, de a választási visszaéléseket meg kell előzni – és a nyugaton élők és dolgozók diszkriminációját a levélszavazás lehetővé tételével meg kell szüntetni. A kisajátított nemzeti érdekérvényesítés fogalmát meg kell próbálni visszavenni a Fidesztől úgy, hogy a nacionalista retorikától megszabadulva a kisebbségi jogok védelme mellett a szomszédos országokkal való kétoldalú és regionális együttműködést magasabb szintre emelik az Európai Unió adta szabadabb keretek között. Mindezt Erdély és a magyarlakta

vidékek újrafelfedezésével párhuzamosan a domináns egyoldalú történelem-magyarázatokkal és befelé forduló nemzeti attitűdökkel szemben – az ottani szabadelvű értelmiségekkel együtt – alternatív, nyitott világszemlélet terjesztésének küldetését is vállalva.

Magyar külpolitika az Európai Unióban

Magyarország a Külügyek Tanácsában és az unió egyéb külkapcsolati testületeiben sokáig lojális tagállamnak számított, még 2010 után is, amikor Orbán Viktor időről időre különállását hangoztatta nyilatkozataiban. A helyzet azonban fokozatosan megváltozott. A magyar kormány az elmúlt években több alkalommal nyíltan is szembehelyezkedett a tagállamok mindegyike vagy túlnyomó többsége által támogatott uniós állásponttal, akár meg is akasztva egy egyezmény megkötését vagy állásfoglalás kibocsátását. Ezek az esetek jellemzően a migrációval, valamint más „illiberális” vagy autoriter politikai rendszerek és vezetők bírálatával álltak összefüggésben. 2018 márciusában a közös európai uniós álláspont kifejtését akadályozta meg a magyar diplomácia az ENSZ migrációs csomagjáról tartott vita egyik fordulójában, New Yorkban, májusban az afrikai országokkal tartott marrákesi találkozó nyilatkozattervezetét utasították el, majd az Európai Unió és az Arab Liga 2019. februári csúcstalálkozójának előkészítése során érvényesítették a magyar vétót. 2018 áprilisában, amikor az unió a nemzetközi normák tiszteletben tartására szólította volna fel Kínát, a magyar ellenkezés nyomán végül csupán a másik huszonhét tagállam, és nem az közösség nevében bocsáthatták ki a dokumentumot. A magyar különállás tehát több esetben lehetetlenné tette közös uniós külpolitikai álláspont kialakítását. Mindez oda vezetett, hogy 2019 májusában az ENSZ Biztonsági Tanácsában Finnország nagykövete a másik 27 uniós tagállam nevében olvasta fel a közösség Izraellel szemben kritikus nyilatkozatát - Magyarországot ellenkezését egyszerűen figyelmen kívül hagyva.

A magyar kormány tehát lépcsőről lépésre az uniós külpolitika terén is a közösség enfant terrible-jévé vált. A konfliktus újabb színterét jelenti majd az unió közös kül- és biztonságpolitikájában a minősített többségű döntéshozatal bevezetéséről szóló régi elképzelés vitája, amit az Európai Bizottság újonnan megválasztott elnöke, Ursula von der Leyen is kifejezetten támogat. Ezzel szemben Sziijártó Péter külügyminiszter úgy nyilatkozott, hogy a reformot „a magyar kormány minden létező fórumon ellenezni fogja, s ezzel nincs egyedül, mivel az egyhangú szavazás elengedhetetlen az európai egység érdekében”. Ez a nemzeti szuverenista megközelítés újabb feszültségekhez vezethet,

miközben Magyarország mára már lojális tagállamból fokozatosan kényelmetlen, majd kellemetlen partnerré, az uniós külpolitika leggyengébb láncszemévé vált – más tagállamok egyenesen úgy értelmezik, hogy külső országok befolyása alatt áll.

Demokratikus politikai fordulat esetén magától értetődően kell felhagyni a dacos populista különutassággal a közös kül- és biztonságpolitika területén; összhangban a migrációról vallott befogadóbb szemlélettel és az autoriter rendszerekkel szembeni kritikus felfogással. Pragmatikus szempontból is erre lenne szükség: Magyarország – és a közepes méretű tagállamok számára – nemzetközi befolyásuk érdemi növelésének egyetlen valós lehetőségét a kölcsönös szolidaritáson alapuló európai együttműködés kínálja a számukra fontos ügyekben – ahogy ezt látványosan igazolja az egységes uniós kiállítás Írország mellett a Brexit-tárgyalások során. Különalkuk helyett az új magyar kormányzat aktív szerepet vállalhat - az emberi jogok tiszteletben tartásának elvét képviselve – és komolyabb sikereket érhet el a jövőben a nemzetközi politikai színtéren, ha a közösen kialakított európai törekvések egyik szószólójává válik.

Ez a felfogás a nemzetközi fejlesztési és humanitárius segélyek területén is paradigma-váltást hozhatna. A közgondolkodásban Magyarország még mindig úgy él, mint olyan állam, amely maga is anyagi segítségre szorul. A '90-es évek óta érkezik támogatás a közösségi/uniós költségvetésből, előbb a PHARE alapokból, majd az előcsatlakozási alapokból, 2004 óta pedig a regionális fejlesztési és strukturális alapokból és egyéb finanszírozási forrásokból. Mindazonáltal Magyarország (újra) a Nyugat részévé vált, s a világ is elvárja tőle, hogy nemzetközi donorként viselkedjen. A kormányzatok azonban a magyar költségvetés töredékét fordították csak Afrika, a Közel-Kelet, Ázsia vagy Közép-Amerika szegény országainak a fejlesztésére, illetve a mindenféle – emberi vagy természeti eredetű – humanitárius katasztrófák által sújtott országok, népcsoportok megsegítésére. A szomszédos és hasonló méretű gazdasággal rendelkező uniós tagállamokkal összehasonlítva kiderül, hogy GDP-arányosan Portugália és Görögország „felülteljesít” a fejlesztési segélyeket illetően, de a közép-európai régióban is feltűnő, hogy Lengyelország és Csehország is lehagyta Magyarországot. Márpedig a nemzetközi segélyezés az európai tehermegosztás egyik klasszikus példája: mind a tagállamok, mint az uniós intézmények saját költségvetésükből támogatják a világ kevésbé szerencsésebb részeit. Elvárható, hogy politikai fordulat esetén - az ország gazdaságának növekedésével párhuzamosan - az új kormányzat jóval többet fektessen be a nemzetközi fejlesztési és humanitárius projektekbe.

A 2010-es kormányváltást követően a magyar kormány - a demokratikus értékektől való fokozatos eltávolodása következtében – egyre több konfliktusba keveredett az európai politikai térségben. Ennek a viszálynak esett áldozatul járulékos veszteségként néhány év késéssel eredeti küldetéséhez képest a Visegrádi Együttműködés is – a formációhoz való megváltozott magyar hozzáállást tekintve és a V4 európai megítélését illetően egyaránt.

A rendszerváltást követő megalakulásakor a Visegrádi Együttműködés országai célul tűzték ki a demokratikus átmenet és a piacgazdaságra történő áttérés megvalósítását, az Európai Unióhoz való közeledést, majd csatlakozást, illetve a mindezen célok elérése érdekében folytatandó koordinációt és egymás kölcsönös támogatását. A 2004-es uniós csatlakozást követően a V4 a négy új tagállam érdekeinek unión belüli képviseletében, a régiónak az Európai Unió politikai és gazdasági vérkeringésébe való bekapcsolásában, illetve a nyugat-balkáni és a kelet-európai országok uniós tagságának hiteles támogatásában találta meg új céljait. A csoporthoz más közép-európai országok is kezdeményezték csatlakozásukat – a V4 akkori kohézióját mutatja, hogy sikertelenül.

A magát fokozatosan konstruktív európai tényezőként felépítő csoportosulás, a Visegrád brand mára mégis az obstrukció és a potenciális problémaforrás képét idézi fel a szorosabb európai együttműködésben gondolkozó politikai erők szemében - a régióban és az egész unióban. Az uniós intézményekkel szaporodó konfliktusok ellensúlyozására az Orbán-kormány ellenpólust igyekezett kiépíteni és kapva kapott a 2015-ben tetőző menekültválság nyújtotta alkalmon, vagyis hogy az akkorra már némileg irányvesztett Visegrádi Együttműködésben találjon magának – legalább is retorikai – háttországot „Brüsszellel” szemben. A kormány kihasználta, hogy az országon keresztül Észak- és Nyugat-Európába eljutni próbáló menekültáradat hatására a nemzetközi figyelem középpontjába került, és sikeresen közös migrációellenes, szuverenista és nacionalista platformra állította a visegrádi partnereket. Ekkor populista pártok mind a három országban lehetőséget láttak a válságban arra, hogy saját hazai támogatottságukat növeljék a közelgő parlamenti választások előtt. Ugyan Orbán Viktor Jarosław Kaczyńskivel karöltve 2016-ban még meghirdetette a régióból induló kulturális ellenforradalmat, a négyek egysége mára láthatóan megbomlott. Míg Budapest és Varsó tovább vívja a jogállamiság körüli harcait az uniós intézményekkel, látva a különböző szakpolitikai területeken való együttműködés mélyítésére irányuló uniós, illetve francia és német kezdeményezéseket, Pozsony és Prága igyekszik pozitívabb fényben feltűnni a többiek szemében – és van is mit javítaniuk reputációjukon és kormányzásuk minőségén. A látható repedések, széttartások ellenére a magyar kormány változatlanul erős,

egységes szövetségként prezentálja a Visegrádi Együttműködést, ami azonban európai szinten egyre kevésbé vehető komolyan.

A közép-európai térségbe beágyazott, közepes méretű országgént Magyarországnak 15 évvel az uniós csatlakozást követően is lényegi tartalommal rendelkező együttműködésekre van szüksége, hogy az ország fejlődését segítő érdekeit és elképzeléseit - szövetségeseire támaszkodva -eredményesen tudja képviselni az Európai Unióban. A visegrádi, illetve a még tágabb közép-európai keret a jövőben is logikus kiindulópont lehet, ám ehhez a V4 ismételten pozitív, européer szemléletmódjára van szükség. A regionális együttműködés demokratikus alapjainak felélesztéséhez a magyarországi politikai fordulat minden bizonnyal elengedhetetlen. Az új politikai vezetés kívánatos közép-európai történelmi identitása és a konstruktív európai uniós magatartás ráadásul könnyen összeegyeztethető.

A magyar külpolitika legnagyobb botrányköve az Oroszországgal kialakított különleges baráti viszony, ami nem csupán az európai uniós együttműködést és bizalmat kezdte ki, hanem még a Trump-féle amerikai adminisztráció számára is súlyos problémát okoz. Általában véve az Orbán Viktor irányította magyar külpolitika keleti fordulata - a keleti nyitás politikája és a tágan értelmezett rapprochement Oroszországgal, a kínai és közel-keleti kapcsolatok felértékelése - nem egyszerűen a hagyományos nyugati orientációval való fokozatos szakítás és az állandó konfliktusok következménye és mellékterméke. Éppen ellenkezőleg, a keleti fordulat az orbáni külpolitika - ideológiai és politikai síkon értelmezhető - lényege. Orbán autoriter centralizációjára - mint híres 2014-es tusnádfürdői beszédéből is tudni lehet - keleti politikai modellek, közülük is elsősorban az oroszországi berendezkedés a példa és az igazolás. A jelenlegi oroszországi kurzus sokrétegűsége pedig megengedi, hogy legitimációs forrásként szolgáljon mind az univerzális, tradicionális és “keresztény” értékeket középpontba állító, mind a partikuláris, “sajátosan magyar” szempontokat hangsúlyozó diskurzusnak – mikor melyikre van szükség.

Politikai síkon értelmezve az orbáni keleti fordulat a populista-szuverenista nemzetfelfogásnak megfelelően a mozgástér-maximalizálás eszköze. A két, sőt, három hatalmi pólussal (Washington, Brüsszel, Moszkva) egyszerre ápolt kapcsolatokat a kormány arra igyekszik felhasználni, hogy a nagyhatalmakat egymás ellen játssza ki. A liberális demokrácia ideológiai alapján nyugvó euro-atlanti szövetségi rendszer beleszól a kormány belpolitikai játszmáiba – ennek a befolyásnak a visszaszorítására kézenfekvő mód a rivális hatalmi központtal való barátkozás. Az orosz, kínai és arab finanszírozású

presztízsbetűzésokra mutogatva a kormány akár a több lábbon álló magyar gazdaság látszatát is keltheti. Természetesen komoly átalakulást a gazdaság szerkezetében a keleti irányból beáramló tőke nem teremthet a már bent lévő és nyugati irányból továbbra is érkező befektetésekhez és uniós támogatási forrásokhoz képest eltörpülő volumenéből fakadóan – ami fokozottan igaz Magyarország exportpiacait tekintve.

Magyarország biztonságának és prosperitásának garantálására a keleti fordulat alkalmatlan, ráadásul Oroszország a közép-európai régióra tekintve geopolitikai fenyegetést jelent. Demokratikus politikai változás esetén az új vezetők és aktorok minden bizonnyal azon munkálkodnak majd, hogy evidens módon visszatérjenek az euro-atlanti együttműködési rendszer kötelékébe és helyreállítsák a kölcsönös bizalmat, miközben – megszüntetve az orosz propaganda átvételét és gátlástalan felhasználását a kormány médiában – az Oroszországgal és a keleti államokkal ápolt kapcsolatokat a Magyarország szövetségi viszonyai által szabott szigorú keretek között sürgősen áthangszereljék.

Kiútkeresés

A jelenlegi autoriter politikai rendszer hosszabb távon kíván berendezkedni Magyarországon. Nem tudhatjuk ugyanakkor, hogy egy végletekig centralizált rezsim meddig képes hatalmon maradni – hónapokig, évekig, évtizedekig? Mindazonáltal a váratlan politikai fordulat lehetősége - történelmi tapasztalatok alapján - nem kizárható. Igaz, pillanatnyilag sem az uralkodó párton belüli mozgások, sem az utcai tüntetések, sem az ellenzéki erők politizálása nem ebbe az irányba mutatnak.

Az Orbán-rendszerrel szembeni magyarországi ellenállás széttöredezett és esetleges. Az ellenzéki politikai szervezetek és a civil társadalom tiltakozásainak különböző formái nem akadályozták meg a fideszes bulldózer előrenyomulását, bár néhány kivételes esetben feltartóztatták a központi akarat érvényesülését. A társadalom jelentős része meglehetősen apátiával figyeli a politikai fejleményeket, miközben a kormányzó erőnek széles és fegyelmezett a szavazótábor. A Fidesz mozgósítható erőforrásaihoz képest politikai ellenfelek lehetőségei minimálisak, aktivista hálózataik hatékonysága pedig meglehetősen korlátozottnak tűnik a helyi társadalmakon belül. Ebben a helyzetben a sokszínű ellenzéknek nincs egyszerű dolga, ahogy a hatalomra jutott populista-nacionalista vezetőkkel szemben a világon máshol sem sikerült könnyen alkalmazható és nem erőszakos módszereket kidolgozni legyőzésükhöz, eltávolításukhoz. A magyarországi ellenzéki pártok ráadásul évek óta az

együttműködés, összefogás, illetve az ideológiai különbözőség és az egymástól való különállás dilemmájával küszködtek a Fidesz által újraírt választási rendszer fogságában, miközben az Orbán-rendszer kritikáján túl a politikai alternatíva megfogalmazásában kevésbé jeleskedtek. A romantikus pártellenes közhangulat, illetve a civil szervezetek és az ellenzék közötti régi ellentétek a közös megmozdulásokat és a közvetlen demokrácia eszközeinek bevetését is gyakran akadályozták.

A magyar ellenzék egyik legkomolyabb nehézsége nem a színvonalas választási programok összeállítása, hanem az állampolgárok nagyobb csoportjait megnyerő, sikeres, hatásos nyelvezet, narratíva kidolgozása. Miközben Orbán Viktor minden tusványosi beszéde a világban zajló válság – korszakváltás – taglalásával kezdődik, majd azzal a kérdéssel folytatódik, hogy ebben a nemzetközi környezetben Magyarország hogyan tud fennmaradni és helytállni: „haszonélvezői leszünk-e a most kialakuló új világrendnek?”, hasonló, tágabb horizontú, államférfiúi gondolatokat – jelentős eseményként beharangozva – ellenzéki politikusok ritkán vagy sosem fejtenek ki. Így hiányzik a politikai cselekvésnek értelmet adó fogalmi keret, az a világszemlélet, amely a leegyszerűsítő, színvonalatlan orbáni populizmussal szemben, ugyanakkor önállóan ragadja meg és vázolja fel történelmi korszakunkról, amennyire csak lehetséges, a teljes képet.

Ugyan a befelé forduló, kirekesztő nacionalizmusnak tett minden engedmény nélkül, de a baloldali, liberális és zöld pártok retorikájában mégis magától értetődővé kéne válnia, hogy - az európai egységeszme védelme mellett - magyar politikusokként a magyar politikai közösség – a köztársaság – érdekében tevékenykednek. A közgondolkodásban sokáig uralkodó „kis ország vagyunk” komplexussal szemben, követő magatartás helyett egyenrangú tárgyaló- és vita-partnerként aktív és kezdeményező szerepet játszva! A választók meghódításához elengedhetetlen, hogy az ellenzék legfőbb vezetői irányítani tudó, gyakorlatias és cselekvőképes politikusként, személyiségként lépjenek fel otthon és az unióban – a korábbi rutinoktól könnyen elrugaszkodó, ugyanakkor magát „Európa erős embereként” felstilizáló miniszterelnökkel szemben. A liberális demokrácia alapelveinek kötelező tiszteletben tartása mellett doktrinerség helyett rugalmas gondolkodásra lenne szükség posztmodern korunkban, amikor is korábbi alapigazságok rendre megkérdőjeleződnek. Nem beszélve arról, hogy a politika nem tudomány, hanem a cselekvés művészete. Mivel a hagyományos liberális demokráciák természete világszerte átalakul és a csoportérdekek racionális képviselője mellett/helyett az identitáspolitikai küzdelem válik

dominánssá, a magyar ellenzéknek éppen ezen a küzdőtéren lenne a leginkább pótolnivalója, szembeállva végre Orbán Viktor bonapartista gondolkodásmódjával és tetteivel.

Mintha a 2019. októberi önkormányzati választások előtt felcsillant volna a remény.

Budapest, 2019. szeptember